

wyj. 10.12.98 (N. 2199)

Zaś. PN-B-11215:98

UKD 691.2.001.4:679.85

MATERIAŁY BUDOWLANE	NORMA BRANŻOWA	BN-84
	Badanie materiałów kamiennych Metody pomiaru cech geometrycznych I sprawdzania właściwości fizycznych elementów I wyrobów z kamienia	6747-13
		Zamiast BN-67/6747-13
		Grupa katalogowa 0719

1. WSTĘP

1.1. Przedmiot normy. Przedmiotem normy są metody pomiaru cech geometrycznych elementów i wyrobów z kamienia oraz sprawdzanie ich właściwości fizycznych.

1.2. Zakres sprawdzania

1.2.1. Cechy geometryczne

— charakterystyczne wymiary elementów i wyrobów, długość, szerokość, wysokość, średnica, przekątne,

— błędy kształtu, płaskość powierzchni, równoległość powierzchni, prostoliniowość krawędzi, odchylenie od kąta lub łuku, odchylenia powierzchni złożonych, uszkodzenia powierzchni, krawędzi i naroży.

1.2.2. Właściwości fizyczne — struktura, użyczenie, faktura powierzchni, podatność na rdzewienie i barwa.

1.3. Określenia

1.3.1. cechy geometryczne — wielkości geometryczne uzyskane przez pomiar wymiarów zewnętrznych i błędów kształtu.

1.3.2. błąd kształtu — odchylenie kształtu rzeczywistego od kształtu projektowanego.

1.3.3. sprawdzian — przyrząd odtwarzający wymiary kształtu elementu lub wyrobu wykonany wg właściwej dokumentacji projektowej.

1.3.4. płyta wzorcowa — płyta kamienna płaska o powierzchni licowej o szorstkości $2,5 \div 20 \mu\text{m}$.

1.3.5. pozostałe określenia — wg PN-71/N-02050 i PN-62/B-02355.

2. METODY SPRAWDZANIA CECH GEOMETRYCZNYCH

2.1. Pomiar wymiarów zewnętrznych elementów i wyrobów

2.1.1. Zasada ogólna. Wymiary elementów i wyrobów należy mierzyć przymiarem mającym uzyskanie wyników pomiaru z dokładnością od 0,5 do 1,0 mm.

2.1.2. Przyrządy pomiarowe. Do pomiarów liniowych zaleca się stosowanie następujących przyrządów:

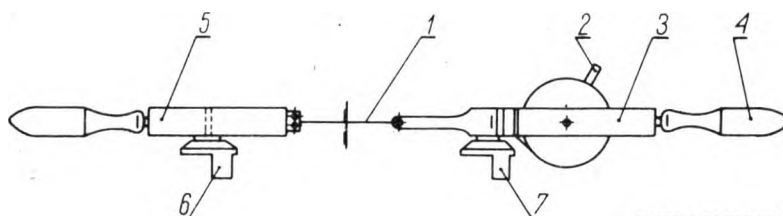
- przymiar wstęgowy z oprzyrządowaniem (taśmy miernicze) wg rys. 1,
- suwmiarka $0 \div 1000 \text{ mm}$ wg PN-79/M-53131, rys. 2,
- głębokościomierz suwmiarkowy $0 \div 200$ wg PN-79/M-53131,
- przymiar metalowy lub drewniany z podziałką milimetrową.

2.1.3. Wykonywanie pomiarów. Przed przystąpieniem do pomiaru elementy i wyroby należy ustawić na stanowisku badawczym w taki sposób, aby możliwe było swobodne wykonanie pomiarów we wszystkich przewidzianych miejscach (rys. 3).

Powierzchnie przewidziane do pomiaru należy dokładnie oczyścić z zanieczyszczeń.

Do wykonywania pomiarów taśmą mierniczą należy, w zależności od kształtu elementu lub wyrobu, stosować klocki miernicze o powierzchni płaskiej lub przymiatycznej.

Ustalony wymiar powinien odpowiadać odpowiedniej kresce na taśmie. Sprawdzenie wymiaru należy wykonywać naciągniętą taśmą wzdłuż linii pomiaru.

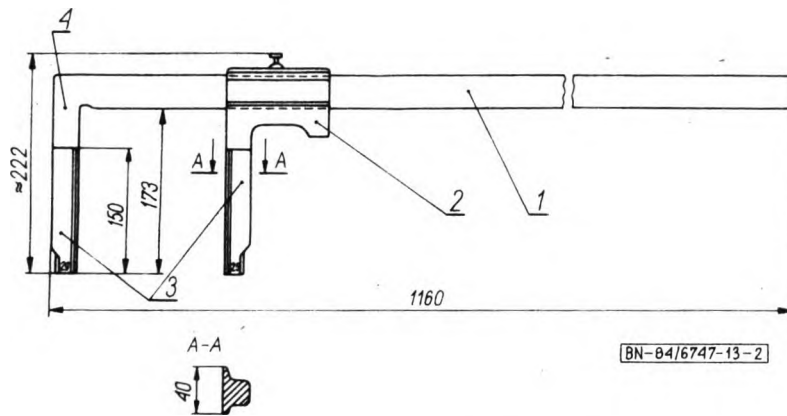

BN-84/6747-13-1

Rys. 1. Taśma miernicza z oprzyrządowaniem:

1 — taśma z podziałką milimetrową, 2 — korbka do zwijania taśmy, 3 — obudowa, 4 — rękojeść, 5 — część chwytacza, 6 i 7 — klocki służące do zaczepiania taśmy podczas wykonywania pomiarów

Zgłoszona przez Kombinat Kamienia Budowlanego Ośrodek Badawczo-Rozwojowy PROKAM
Ustanowiona przez Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych dnia 14 grudnia 1984 r.
jako norma obowiązująca od dnia 1 lipca 1985 r.
(Dz. Norm. i Miar nr 4/1985 poz. 8)

Rys. 2. Suwmiarka 0 ÷ 1000:

1 — prowadnica z podziałką milimetrową, 2 — suwak ze szczęką ruchomą, 3 — nakładki do powiększania powierzchni stykowej, 4 — szczeka stała

Przy pomiarze suwmiarką szczęki z nakładkami należy przyłożyć do powierzchni wyznaczających dany wymiar.

W przypadku stosowania do mierzenia przymiaru wstęgowego, bez oprzyrządowania, w celu dokładnego wyznaczenia punktu początkowego pomiaru, należy przymocować do przymiaru płaskownik lub kątownik metalowy w sposób sztywny, prostopadle do osi przymiaru.

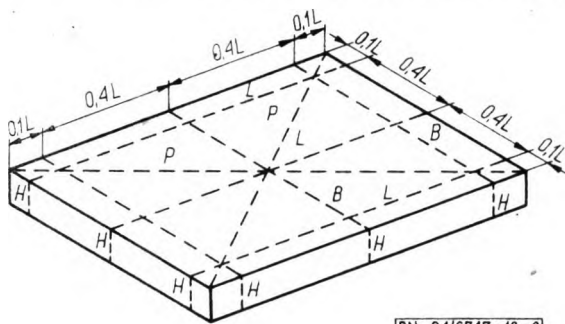
Długość płaskownika lub ramion kątownika powinna wynosić około 100 m.

Długość i szerokość należy mierzyć w trzech różnych miejscach.

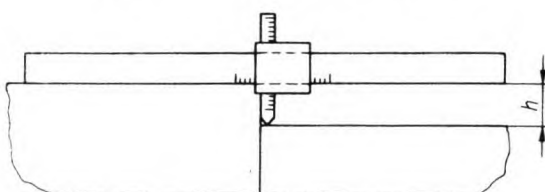
Grubość należy mierzyć co najmniej w dwóch miejscach.

Przekątne należy mierzyć na każdej wymaganej przez normy przedmiotowej powierzchni.

Wymiary uskoków należy mierzyć co najmniej w trzech różnych miejscach za pomocą głębokościomierza suwmiarkowego lub innego przymiaru wg rys. 4.

Rys. 3. Miejsca pomiarów geometrycznych: L — długość, B — szerokość, P — przekątne, H — grubość

BN-84/6747-13-4

Rys. 4. Schemat pomiaru uskoków na powierzchni elementów

2.2. Pomiar błędów kształtu

2.2.1. Zasada ogólna. Sprawdzenie błędów kształtu elementów i wyrobów wykonuje się przez pomiar charakterystycznych cech określających bryłę danego typu.

Pomiary wykonuje się metodami: liniową lub geodezyjną.

Wyniki pomiarów należy podać z dokładnością do 1 mm.

2.2.2. Przyrządy pomiarowe. Do pomiarów kształtu zaleca się stosowanie następujących przyrządów:

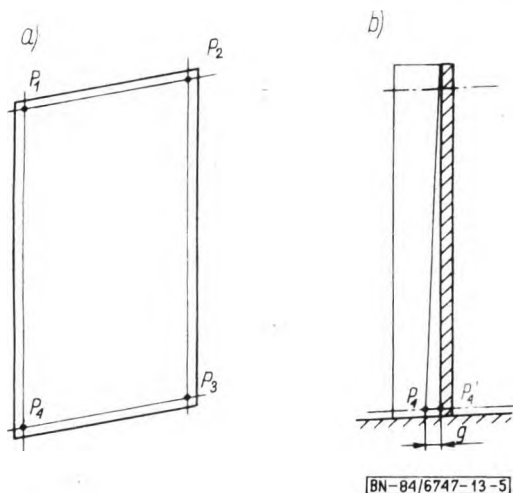
- głębokościomierz suwmiarkowy 0 ÷ 200 wg PN-79/M-53131,
- teodolit,
- niwelator,
- płyta wzorcowa lub płyta metalowa,
- suwmiarki 0 ÷ 500, 0 ÷ 1000 wg PN-79/M-53131,
- liniały krawędziowe i powierzchniowe wg PN-74/M-53180,
- kątomierz metalowy z podziałką milimetrową,
- kątomierz nastawny metalowy lub drewniany,
- przymiary metalowe lub drewniane z podziałką milimetrową,
- drut kalibrowany wg PN-67/M-80026,
- sprawdziany wykonane wg dokumentacji technicznej wyrobu.

2.2.3. Pomiar płaskości powierzchni

2.2.3.1. Zasada pomiaru. Pomiar płaskości powierzchni elementu lub wyrobu polega na zmierzeniu zwichrowania powierzchni licowej.

2.2.3.2. Pomiar płaskości za pomocą trzech punktów. Element lub wyrób należy zamocować pionowo lub poziomo, w odległości nie większej niż 20 mm od krawędzi należy wyznaczyć linie równoległe — rys. 5a). Przez trzy punkty P_1 , P_2 , P_3 należy przeprowadzić płaszczyznę odniesienia. Płaszczyznę odniesienia może być płyta wzorcowa lub inna płaszczyzna o zbadanej płaskości, np. płyta metalowa. Następnie w punkcie P_4 należy zmierzyć suwmiarką odległość między powierzchnią licową a płaszczyznę odniesienia — rys. 5b).

Wynik należy podać z dokładnością $\pm 0,5$ mm.

Rys. 5. Pomiar płaskości za pomocą trzech punktów: a) wyznaczenie punktów P_1, P_2, P_3, P_4 , b) pomiar zwichrowania g

2.2.3.3. Inne metody pomiaru płaskości. Pomiar płaskości powierzchni elementu lub wyrobu można wykonać metodą geodezyjną za pomocą geodezyjnych przyrządów optycznych, jak teodolit, niwelator wg instrukcji technicznej GB-3 lub za pomocą liniału powierzchniowego. Pomiar zwichrowania wykonuje się mierząc odchylenie powierzchni licowej od płaszczyzny liniału za pomocą suwmiarki lub drutu kalibrowanego.

2.2.4. Pomiar równoległości płaszczyzn

2.2.4.1. Zasada pomiaru. Pomiar równoległości płaszczyzn elementu lub wyrobu polega na sprawdzeniu równoległości krawędzi.

2.2.4.2. Pomiar równoległości płaszczyzn wykonuje się przez sprawdzenie szerokości (grubości) płyty za pomocą suwmiarki z dokładnością do 1 mm. Pomiar należy wykonać w co najmniej trzech miejscach.

Sprawdzenie równoległości płaszczyzn powinno być wykonane po sprawdzeniu płaskości powierzchni wg 2.2.3.

2.2.5. Pomiar prostoliniowości krawędzi

2.2.5.1. Zasada pomiaru. Pomiar prostoliniowości krawędzi polega na zmierzeniu odchylenia krawędzi od liniału krawędziowego lub przymiaru metalowego, lub drewnianego.

2.2.5.2. Sprawdzenie prostoliniowości krawędzi wykonuje się za pomocą liniału metalowego lub drewnianego, który przykładana się kolejno równolegle do poszczególnych krawędzi elementu.

Sposób sprawdzenia wg rys. 6a) i 6b).

2.2.6. Pomiar odchylenia od kąta lub łuku

2.2.6.1. Zasada pomiaru

a) Pomiar odchylenia od kąta polega na zmierzeniu różnicy jaka występuje między ramieniem kątownika a krawędzią wyrobu. Wyniki pomiaru należy podać w mm.

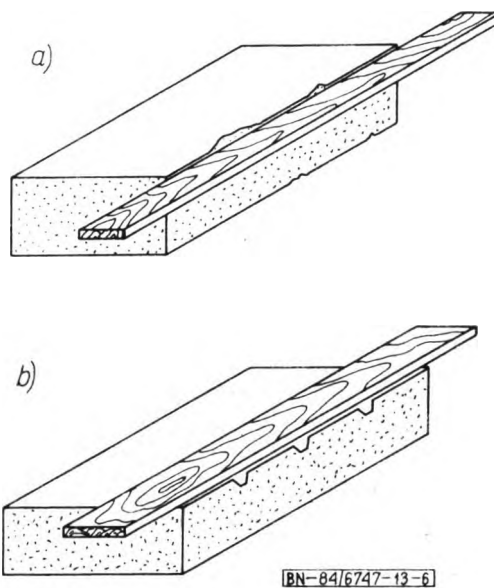
b) Pomiar odchylenia płaszczyzny od łuku polega na porównaniu badanej płaszczyzny ze sprawdzianem i zmierzeniu odchyłki.

2.2.6.2. Pomiar odchylenia od kąta należy wykonać za pomocą kątownika prostego o długości jednego ra-

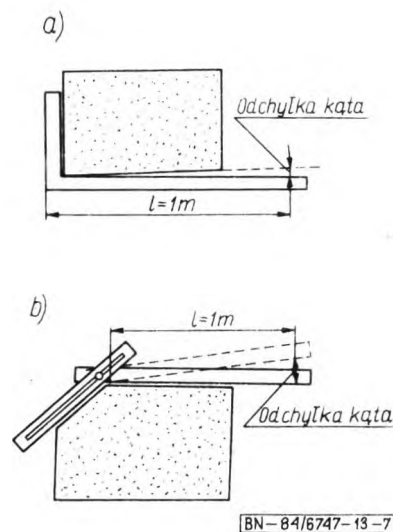
mienia 1 m w przypadku elementów, których krawędzie przecinają się pod kątem 90° .

Sprawdzanie kątów różnych od prostego wykonuje się za pomocą kątownika nastawnego ustawionego zgodnie z zaplanowaną wielkością.

Sposób wykonania pomiaru wg rys. 7a) i 7b).

Rys. 6. Pomiar prostoliniowości krawędzi

Rys. 7. Pomiar odchylenia od kąta

Sprawdzenie kąta w elementach płytowych polega na jednokrotnym przyłożeniu kątownika (rys. 7) i pomiarze ewentualnej odchyłki z dokładnością do 1 mm.

Sprawdzenie kąta w elementach blokowych należy przeprowadzać przez co najmniej dwukrotne przyłożenie kątownika do krawędzi bryły i pomiar ewentualnych odchyłek z dokładnością do 1 mm.

Wynik pomiaru odchyłki dla kątów podaje się w mm na 1 m długości mierzonego elementu.

2.2.6.3. Pomiar odchylenia od łuku należy wykonać za pomocą sprawdzianu oraz suwmiarki lub drutu kalibrowanego.

Sprawdzian wykonany zgodnie z dokumentacją techniczną elementu lub wyrobu należy przyłożyć do powierzchni sprawdzanej w co najmniej trzech miejscach.

Odchylenia (wypukłość, wklęsłość) należy mierzyć między konturem sprawdzianu a linią krzywizny elementu z dokładnością do 1 mm. Sposób sprawdzenia wg rys. 8.

2.2.7. Pomiar odchylenia powierzchni złożonych

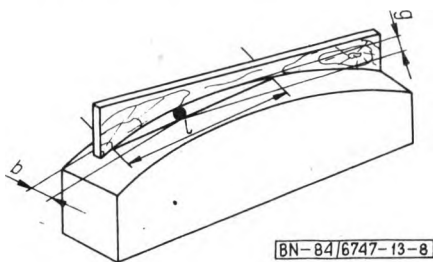
2.2.7.1. Zasada pomiaru. Pomiar odchylenia powierzchni złożonych od wielkości projektowanych polega na porównaniu badanych elementów i wyrobów ze sprawdzianem i zmierzeniu odchylenia za pomocą suwmiarki.

2.2.7.2. Pomiar odchylenia powierzchni złożonych należy wykonać za pomocą sprawdzianu wykonanego zgodnie z dokumentacją techniczną. Sprawdzian należy przyłożyć prostopadle do krawędzi profilu wyrobu i przesunąć równolegle wzdłuż jego długości. Występujące odchylenia należy zmierzyć suwmiarką lub drutem kalibrowanym — rys. 9. W przypadku brył o kształcie obrotowym, sprawdzian przyłożyć wg rys. 10 i wykonać pełny obrót. Odchyłki od sprawdzianu zmierzyć z dokładnością do 1 mm.

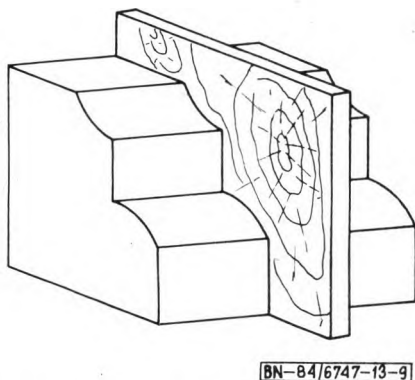
2.2.8. Pomiar uszkodzeń powierzchni, krawędzi i naroży

2.2.8.1. Zasada pomiaru. Wymiary uszkodzeń prefabrykatów należy mierzyć przymiarem liniowym metalowym lub trójkątem metalowym z podziałką milimetrową.

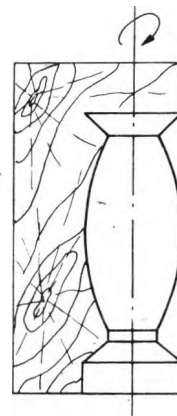
Wyniki pomiarów należy podać z dokładnością do 1 mm. Głębokość uszkodzeń mierzy się suwmiarką-głębokościomierzem o zakresie $0 \div 100$ mm.

Rys. 8. Pomiar odchylenia od łuku

Rys. 9. Pomiar odchylenia powierzchni złożonych

BN-84/6747-13-10

Rys. 10. Pomiar odchylenia powierzchni obrotowych

2.2.8.2. Pomiar uszkodzeń na powierzchni elementów i wyrobów wykonuje się w miejscach maksymalnych szerokości i długości uszkodzeń, w sposób przedstawiony na rys. 11, za pomocą przymiaru metalowego z podziałką milimetrową. Szerokość i długość uszkodzenia należy mierzyć wzdłuż dwóch osi prostopadłych. Głębokość uszkodzenia mierzy się za pomocą suwmiarki-głębokościomierza. Wypukłość należy zmierzyć przez przyłożenie liniału do górnej powierzchni wypukłości, równoległe do badanej powierzchni i sprawdzenie za pomocą drutu kalibrowanego wielkości wypukłości — rys. 12.

Wklęsłość na powierzchni należy zmierzyć wg sposobu przedstawionego na rys. 13.

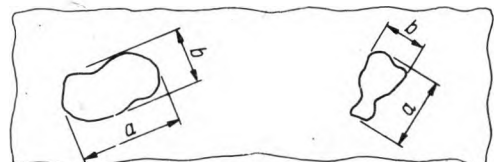
2.2.8.3. Pomiar uszkodzeń krawędzi wykonuje się w sposób przedstawiony na rys. 14.

Pomiar przeprowadza się za pomocą przymiaru metalowego z podziałką milimetrową i linii metalowej. Linię metalową przykładają się do uszkodzonej krawędzi wyrobu. Szerokość uszkodzenia mierzy się przymiarem między linią i krawędzią uszkodzenia w najszerszym miejscu.

Długość uszkodzenia mierzy się przymiarem metalowym między skrajnymi punktami uszkodzenia.

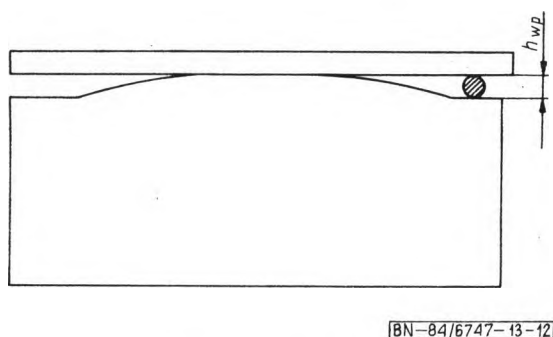
Pomiar uszkodzenia krawędzi sfazowanej wykonuje się w taki sam sposób w dwóch najszerszych miejscach uszkodzonej krawędzi.

2.2.8.4. Pomiar uszkodzeń naroży wykonuje się wg sposobu przedstawionego na rys. 15. Brakujące naroże wyznacza się za pomocą trójkąta przyłożonego do krawędzi wyrobu. Długość zniszczonych części krawędzi odczytuje się na podziałce milimetrowej ramion trójkąta, w taki sam sposób należy wykonać pomiar uszkodzenia krawędzi na pozostałych dwóch powierzchniach wyrobu.

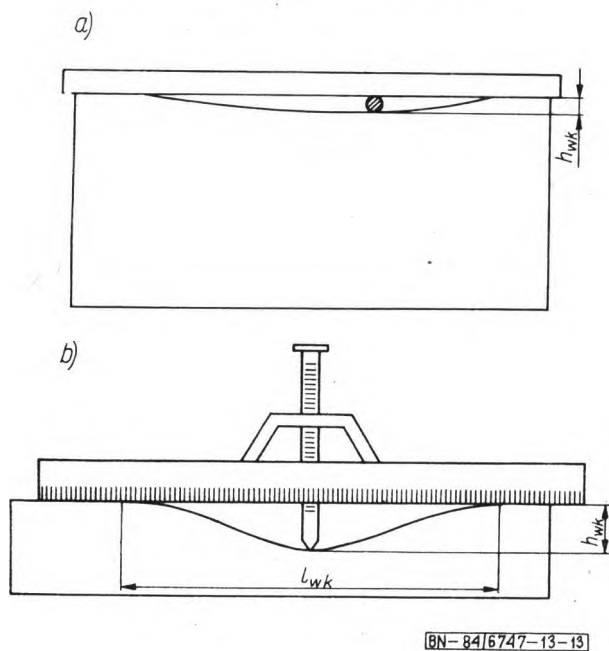

BN-84/6747-13-11

Rys. 11. Pomiar uszkodzeń na powierzchni wyrobu

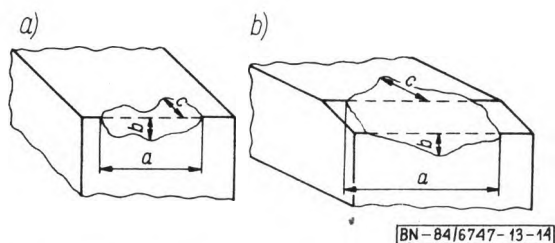

Rys. 12. Pomiar wypukłości powierzchni

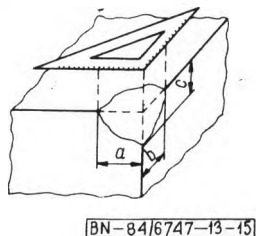

Rys. 13. Pomiar wkłębłości powierzchni:

a) za pomocą przymiaru liniowego i drutu kalibrowanego, b) za pomocą głębokościomierza

Rys. 14. Pomiar uszkodzenia krawędzi: a) ostrej, b) sfazowanej.

Rys. 15. Pomiar uszkodzenia naroża

3. METODY SPRAWDZANIA WŁAŚCIWOŚCI FIZYCZNYCH WYROBÓW Z KAMIENIA

3.1. Metoda makroskopowa

3.1.1. Sprawdzenie struktury należy wykonać przez makroskopowe określenie sposobu wykształcenia, wielkości i formy oraz wzajemnego powiązania minerałów skałotwórczych, rozłożonych na 1 m² powierzchni elementu lub wyrobu. Wynik sprawdzenia makroskopowego powinien odpowiadać uziarnieniu próbki wzorcowej.

3.1.2. Sprawdzenie użylecia należy wykonać przez makroskopowe określenie wielkości powierzchni użyleń i smug w stosunku do 1 m² powierzchni sprawdzanego wyrobu.

3.1.3. Sprawdzenie uszkodzenia faktury powierzchni należy wykonać po zwilżeniu badanej powierzchni wodą i powierzchniowym wyschnięciu. Makroskopowo należy sprawdzić obecność rys, porów i kawern. Wielkość kawern należy zmierzyć (długość i głębokość).

3.1.4. Sprawdzenie podatności na rdzewienie należy wykonać makroskopowo na elemencie lub wyrobie poddanym uprzednio działaniu czynników atmosferycznych. Czas wystawienia wyrobu na działanie zmiennych warunków atmosferycznych należy ustalić z zamawiającym.

W wyniku oględzin należy ustalić czy powstały rdzawe plamy.

3.2. Metoda porównawcza

3.2.1. Sprawdzenie faktury powierzchni elementu lub wyrobu należy wykonać przez porównanie sprawdzanej powierzchni z próbką wzorcową faktury.

W przypadkach spornych należy wykonać pomiar charakterystycznych wielkości zgodnie z wymaganiami BN-84/6740-02.

3.2.2. Sprawdzenie barwy należy wykonać przez porównanie badanej powierzchni z próbką wzorcową, każdorazowo uzgodnioną z zamawiającym.

4. OCENA WYNIKÓW SPRAWDZANIA CECH GEOMETRYCZNYCH I WŁAŚCIWOŚCI FIZYCZNYCH

Ocenę wyników sprawdzania cech geometrycznych oraz właściwości fizycznych elementów lub wyrobów należy wykonać zgodnie z wymaganiami norm przedmiotowych.

5. POSTANOWIENIA PRZEJŚCIOWE

Dopuszcza się stosowanie innych przyrządów pomiarowych niż zaleca niniejsza norma pod warunkiem, że umożliwią one uzyskanie wyników pomiarów z dokładnością wg wymagań norm przedmiotowych. Postanowienie obowiązuje od dnia 31 grudnia 1985 r.

K O N I E C

INFORMACJE DODATKOWE

1. Instytucja opracowująca normę — Kombinat Kamienia Budowlanego Ośrodek Badawczo-Rozwojowy PROKAM w Krakowie.

2. Istotne zmiany w stosunku do normy BN-67/6747-13

a) dostosowano metody pomiaru cech geometrycznych do obowiązujących w budownictwie,

b) wprowadzono nową metodę pomiaru płaskości powierzchni elementu lub wyrobu wg normy RWPG CT СЭВ 4181-83,

c) wprowadzono w treści normy podział na zasady pomiaru i opis wykonania pomiaru,

d) uporządkowano terminologię związaną z metodyką pomiaru.

3. Normy i dokumenty związane

PN-62/B-02355 Koordynacja wymiarowa w budownictwie. Tolerancje wymiarów elementów budowlanych. Określenia, klasy dokładności i metody sprawdzania przy odbiorze

PN-79/M-53131 Narzędzia pomiarowe. Przyrządy sumiarkowe

PN-74/M-53180 Narzędzia pomiarowe. Liniaty krawędziowe i powierzchniowe

PN-67/M-80026 Druty okrągłe ze stali niskowęglowej ogólnego przeznaczenia

PN-71/N-02050 Metrologia. Nazwy i określenia

BN-84/6740-02 Obróbka kamienia. Terminologia. Pojęcia podstawowe, nazwy, określenia czynności i rodzajów faktur

Instrukcja techniczna GB-3 Pomiary kontrolne wymiarów i kształtów form i prefabrykatów metodami geodezyjnymi. Geoprojekt — Przedsiębiorstwo Geologiczno-Fizjologiczne i Geodezyjne Budownictwa, Warszawa, 1975.

4. Dokumenty międzynarodowe

RWPG CT СЭВ 4181-83 Двери деревянные. Метод определения плоскостности

5. Autorzy projektu normy. Kombinat Kamienia Budowlanego Ośrodek Badawczo-Rozwojowy PROKAM, Kraków.